

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך ל, תשלי"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

אחת יש לה הבחנות משלה. כאן בחרנו לעסוק בעברית מדוברת עממית בלבד, ובהתאם לכך יש להתייחס לדוגמאות. ומי שעוסק בעברית מדוברת, ואינו מביא בחשבון את הרפכי ההטעמה, הרי הוא פאוחו סועד שאמרו לו: "יש לי היום רגל-קרושה, כבד-קצוץ, ריאות-במיץ וטחול-ממולא" והוא ענה: "תראי, הצרות שלך לא מעניינות אותי, אני רוצה לראות את המניו" (לפי ב"א-ב"י 140).

משה לוביש

עוד על פלשתינה

פרופ' יהודה אליצור טוען במאמרו "השמות פלסטיני, פלסטין, פלשתינה" ("לשוננו לעם רפ"ד-רפ"ה), שהצורה פלשתינה נתחדשה ע"י פקידי המאנדאט הבריטי, שרובם היו עוינים למפעל הציוני, ושזו דוגמה של פעולת שליטים "שביקשו להעלים ייחודה של הארץ ולטשטש טיבה". לשם כך — לדעת פרופ' אליצור — אף קבעו "כתיב חדש" במקום הכתיב פלסטיני, המצוי בתלמוד.

קשה לקבל זאת. הרי החלטה זו נתקבלה בחדשים הראשונים של כהונת הרברט סמואל כנציב העליון הבריטי הראשון ושל סר וינדהם דיס, הידוע פאודה נאמן של הציונות פסגנו, כ"מזכיר הראשי". הם ודאי לא היו עוינים למפעל הציוני, אף כי נמתחה ביקורת מוצדקת על דרכו של סמואל ועל כמה ממעשיו.

שמה הוטעה סמואל ע"י פקידים בריטיים וזוטרם, שכונותיהט הזדוניות נעלמו מעיניו? ואם כן, מי היו אלה, ומניין לו לפרופ' אליצור ידיעות על מניעיהם? אמנם דרשו היהודים, שהארץ תיקרא ארץ-ישראל — אבל כלום תבעו, שאם אין מנוס מן השם הלועזי

בתוספת א"י בסוגריים, ייכתב לפחות פלסטינה, ולא "פלשתינה"?
האמת היא, שלא רק "עמי אירופה הנוצרים" השתמשו בצורת
שונות של השם Palaestina בלשונותיהם, כדברי א', אלא שגם
יהודים — ואפילו ציונים — השתמשו בו, כשכתבו לועזית.
תכנית באזל תבעה הקמת בית לאומי ב-Palaestina; המוסד שהוקם
בארץ-ישראל בשנת 1908 בראשותו של ארתור רופין נקרא
Palästina-Amt; ואותו שם היה מקובל בספרות, בעיתונות ובהסברה
הציונית בלשונות רבות. וכל זה לפני המאנדט!

בעברית, כמובן, היה השם המקובל ארץ-ישראל. אבל גם
בלשוננו הלאומית היו שהשתמשו פעם בפעם בשם פלשתינה או
פלשתינא. והרי קצת דוגמאות

1. אחד העם (!) במאמרו "הבוכים" ("על פרשת דרכים",
ורשה תרס"ט, פרך ג, עמ' 205): "אתם מראים באצבע על המלה
פלשתינא".

2. על גבי עטיפתו של המאזן הפללי של חברה ציונית
מפורסמת לשנת 1912 מתנוסס השם: "חברת אנגלו-פלשתינה"
(העטיפה צולמה בדו"ח "אוצר התיישבות היהודים לשנת 1977).

3. ב"העולם", בטאון ההסתדרות הציונית העולמית, אנו
מוצאים: "בשיחה שהייתה לסופר Jewish Chronicle עם האמיר
פיזל... הייתה הצעתו הראשונה לקרוא את פלשתינה בשם
ארץ-ישראל" (19 באוקטובר 1919, עמ' 10).

4. יוסף חיים בֶּרְנֶר (!), בסיפורו "מכאן ומכאן"
משתמש בשם זה כמה וכמה פעמים: "וההיסטוריה שלהם בפלשתינה
אמנם מעניינת קצת" (ורשה תרע"ד, עמ' 52); "היו לי ימים ראשונים
בפלשתינה ימים בלתי נשכחים" (שם, עמ' 66); "ואריה לפידות חי
כאן, בפלשתינה, את חייו הוא" (שם, עמ' 106).

יכול אדם לראות את הדוגמאות הראשונות שהבאתי פדוגמות של
תעתיק השם הלוועזי בלבד, אבל לא ייתכן לומר זאת על בֶּרְנֶר.
דוגמות מקריות אלה מראות, ששימש השם פלשתינה — בכתיב זה!

— גם בעברית לפני החלטתו של ממשל המאנדאט בשנת 1920.

פרופ' אלי צור משיב:

טבעי הדבר, פי יהודים דוברי לשונות אירופה קראו לארץ-ישראל בשם הלועזי השגור בלשונות דיבורם. ואין תמה, ששם זה הסתנן פאן וכאן אפילו למאמרו של סופר עברי. הרי אפילו חז"ל, שהקפידו על השם ארץ-ישראל, לא נמנעו מלהיוקק פעם-פעמיים לפינוי הלועזי שבימיהם, פלסטיני.

ברם כאשר כתב אחד העם או בן נר באקראי פלשתינה (ודווקא בכתיב זה, פדרך המשכילים שהיו להוטים אחר צורות "מקראיות"), לא התפון לדחות בכך את השם העברי ארץ-ישראל. לא כן פקידי המאנדאט הבריטי, שאימצו להם את יצור הכלאיים המשכילי התימהוני "פלשתינה" ועשוהו שם "עברי" רשמי במקום ארץ-ישראל, שנגנו ונפסל. וההבדל בין אלה לאלה גדול ובעל משמעות.

ואשר להרברט סמול, הנה בתמימותו לא תמיד ירד לסוף בונותיהם של "עוזריו", כפי שרמו אף מר לוביש בצדק.

אלפ"א

בין העברה להעברה

ב'לשוננו לעם' קונטרס ז-ח, תשל"ח, עמ' מז-מח, מעיר נתן מארק על השימוש המוטעה "הרב העביר דברי הלכה", "המורה העביר שיעור". לדעתו מקורו בידיש: "על קריאת שניים מקרא ואחד תרגום אומרים 'מעביר זיין די סדרה'". ולא היא: 'מעביר זיין די